

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta (HE 54/2023 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Jaana Huhta, sosiaali- ja terveysministeriö
- neuvotteleva virkamies Satu Karppanen, sosiaali- ja terveysministeriö
- vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo, Vanhusasiavaltuutetun toimisto
- sosiaalihuollon ylitarkastaja Leila Eklöv, Etelä-Suomen aluehallintovirasto
- professori Teppo Kröger, Jyväskylän yliopisto
- johtava asiantuntija Sari Kauppinen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- sairaala-, kuntoutus- ja hoivapalvelujen johtaja Seija Meripaasi, Helsingin kaupunki
- erityisasiantuntija Anna Haverinen, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- palvelulinjajohtaja Päivi Tryyki, Pirkanmaan hyvinvointialue
- Johtava elinkeinoasiantuntija Laura Lindeberg, Hyvinvointiala HALI ry
- erityisasiantuntija Miranna Seppälä, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
- asiantuntija Sari Ilonummi, Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry
- työvoimapolitiittinen asiantuntija Mervi Flinkman, Tehy ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- professori (emerita) Marja Jylhä, Tampereen yliopisto
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- Etelä-Karjalan hyvinvointialue
- Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Etelä-Savon hyvinvointialue
- Kainuun hyvinvointialue
- Kanta-Hämeen hyvinvointialue
- Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp

- Keski-Suomen hyvinvointialue
- Keski-Uudenmaan hyvinvointialue
- Kymenlaakson hyvinvointialue
- Lapin hyvinvointialue
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Pohjanmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Savon hyvinvointialue
- Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- Satakunnan hyvinvointialue
- Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue
- Attendo
- Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT
- Muistiliitto ry
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Lounais-Suomen aluehallintovirasto

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain muuttamisesta annettua lakia.

Esityksen mukaan lain voimaantulosäännöksessä säädettyä iäkkäiden henkilöiden ympärivuorokautisen palveluasumisen toimintayksiköissä asiakasta kohti noudatettavan 0,7 työntekijän henkilöstömitoituksen siirtymäaikaä jatkettaisiin 1.1.2028 saakka. Ennen sitä edellytettäisiin vähintään 0,65 työntekijän henkilöstömitoitusta kyseisiin tehtäviin voimassa olevan lain mukaisesti.

Esitys liittyy vuoden 2023 toiseen lisätalousarvioesitykseen sekä vuoden 2024 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi niiden yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian ja viimeistään 1.12.2023.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Henkilöstömitoitus

Vanhuspalvelulakiin lisättiin vuonna 2020 muun ohella velvoite vähintään 0,7 työntekijän henkilöstömitoituksesta asiakasta kohti iäkkäiden henkilöiden tehostetun palveluasumisen ja pitkä-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp

aikaisen laitoshoidon toimintayksiköissä. Mitoituksessa otetaan huomioon vain välitöntä asiakastyötä tekevä henkilöstö.

Henkilöstömitoitus säädettiin tulevaksi voimaan täysimääräisesti 1.4.2023 päättyvän siirtymäajan jälkeen, jotta kunnilla ja kuntayhtymillä sekä palveluntuottajilla olisi mahdollisuus varautua merkittävään henkilöstötarpeen kasvuun. Nyt käsiteltävän hallituksen esityksen mukaan väestön ikääntyessä eläköityminen ja palvelutarpeiden kasvu ovat aiheuttaneet kasvavia vaikeuksia henkilöstön saatavuudelle eikä 0,7 työntekijän mitoitus ole ollut mahdollista saavuttaa kaikissa toimintayksiköissä laissa alun perin säädettyyn määräaikaan mennessä. Vanhuspalvelulakia muutettiin keväällä 2023 siten, että 0,7 henkilöstömitoitusta sovelletaan 1.12.2023 lukien. Sitä ennen henkilöstömitoituksen oli oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti ja 1.4.2023 alkaen vähintään 0,65 työntekijää asiakasta kohti.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan ikäihmisten palveluja tarvitaan lähivuosikymmeninä selvästi nykyistä enemmän. Osana hallitusohjelman tavoitetta yksilöllisistä ja tarpeenmukaisista palveluista hallitusohjelmaan sisältyy kirjaus, jonka mukaan nykyinen 0,65 henkilöstömitoitus pidetään voimassa hallituskauden ajan ja ympärivuorokautisen hoivan 0,7 henkilöstömitoituksen voimaantuloa siirretään alkamaan 1.1.2028, jotta sosiaali- ja terveystoimissa voidaan varmistaa tarvittava määrä henkilöstöä. Toteutunut henkilöstömitoitus on noussut iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä vuosien 2020—2023 aikana. Vuonna 2020 mitoituksen 0,65 täytti 31 prosenttia yksiköistä, kolmessa vuodessa osuus on noussut 89 prosenttiin. Toukokuussa 2023 0,7 henkilöstömitoituksen täytti 40 % ympärivuorokautisen hoidon yksiköistä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan mitoituksen nostoon 0,7:ään tarvittaisiin vielä noin 1 773 lisätyöntekijää (sijaistarve mukaan lukien).

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää esitettyä voimaantulon siirtämistä noin neljä vuotta myöhemmäksi tarpeellisenä ja puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana. Vanhuspalvelulain 20 §:n mukaan toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtäväraenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää palvelun tarvetta ja joka turvaa heille laadukkaat palvelut. Jos toimintayksikön tiloissa hoidettavana olevan iäkkään henkilön toimintakyky on alentunut siten, että hän tarvitsee huolenpitoa vuorokaudenajasta riippumatta, toimintayksikössä on oltava riittävästi henkilöstöä kaikkina vuorokauden aikoina. Valiokunta korostaa, että henkilöstömitoitus on vähimmäismitoitus ja asiakkaiden palvelutarpeen vaatiessa mitoituksen on oltava korkeampi. Valiokunta pitää välttämättömänä, että valtioneuvosto seuraa huolellisesti henkilöstömitoituksen toteutumista siirtymäaikana.

Henkilöstön riittävyys

Lainsäädäntöä on edellisellä hallituskaudella uudistettu tukemaan henkilöstön riittävyttä ja pääministeri Orpon hallitusohjelmaan sisältyy useita toimenpiteitä, joiden avulla tarvittava henkilöstö iäkkäiden palveluissa varmistetaan vuoteen 2028 mennessä. Vuoden 2023 alusta voimaan tulleet sosiaalihuoltolain säännökset vuorokaudenajasta riippumattomasta kotihoidosta ja yhteisöllisestä asumisesta mahdollistavat hoidon ja huolenpidon porrastamisen siten, että ympärivuorokautiseen palveluasumiseen sijoittuvat jatkossa vain ne asiakkaat, joiden tilanne edellyttää hen-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp

kilökuunnan jatkuvaa läsnäoloa tai heidän hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttää vaativaa osaamista, mukaan lukien saattohoito.

Hallituksen esityksen mukaan tarvittavan henkilöstön turvaamiseksi käynnistetään hallituskauden mittainen Hyvän työn ohjelma. Hallituksen tavoitteena on tarkistaa henkilöstön työnjakoa siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden työpanos kohdistuu heidän koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Hallitusohjelmaan sisältyy myös toimia iäkkäiden ihmisten toimintakyvyn ylläpitämiseen ja parantamiseen muun muassa järjestöjen ja kuntien työtä tukemalla sekä tukipalveluja ja päivätoimintaa edistämällä. Koulutuspaikkoja lisättiin merkittävästi jo mitoituksesta säädettyä vuonna 2020. Esityksen perustelujen mukaan koulutuspaikkojen lisäämisen vaikutukset alkavat näkyä työvoimassa vuodesta 2023 alkaen ja vahvemmin vuodesta 2024 alkaen. Koulutuspaikkojen lisäämiseen varattiin rahoitus 5 000 uuden lähihoitajan ja 700 sairaanhoitajan kouluttamiseen. Myös hoiva-avustajien lisäkoulutusta on järjestetty tavoitteena 1 500 uutta hoiva-avustajaa vuosien 2022—2025 aikana. Vastaavasti opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuusrahoituksella tavoite on kouluttaa 1 000 hoiva-avustajaa vuosien 2022—2024 aikana. Palvelujen ja henkilöstön riittävyyden turvaamiseksi tarvitaan myös teknologisia ratkaisuja.

Henkilöstön riittävyyttä voi esityksen perustelujen mukaan osaltaan parantaa palvelurakenteen monimuotoistuminen. Vuorokaudenajasta riippumaton kotihoito mahdollistaa monipuolisten palvelujen tarjoamisen paitsi kotiin myös yhteisöllisen asumisen asiakkaille ja voi siten hidastaa ympärivuorokautisen palveluasumisen tarpeen ennakoitua kasvua. Kun kotihoidon käynnit jakautuvat tasaisemmin vuorokauden sisällä, asiakkaat saavat paremmin tarpeidensa mukaisesti ajoitetut palvelut. Valtakunnallisesti yhtenäiset kriteerit hoidon tarpeen arvioinnille (RAI-järjestelmä) mahdollistavat palvelujen kohdentamisen entistä paremmin asiakkaiden tarpeiden mukaan. Valiokunta pitää tärkeänä, ettei panostaminen palveluasumiseen vähennä mahdollisuuksia kotihoitopalvelujen kehittämiseen.

Taloudelliset vaikutukset

Esitys liittyy vuoden 2023 toiseen lisätalousarvioesitykseen sekä vuoden 2024 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi niiden yhteydessä. Voimassa olevan siirtymäsäännöksen mukaisesta henkilöstömitoituksesta johtuva hyvinvointialueiden rahoitustason korotus on kuluvan vuoden talousarvioesityksessä 128,2 miljoonaa euroa. Summassa on huomioitu hyvinvointialueille osoitettu rahoitus vuoden 2023 talousarvioesityksen mukaisesti laskennalliseen 0,7 mitoitukseen perustuen jo 1.4.2023 lukien mitoituksen nostamiseen varautumiseksi.

Esityksen perusteella 0,7 henkilöstömitoituksen toimeenpanoon joulukuulle 2023 varattu 7,12 miljoonaa euroa (momentille 28.89.31) vähennetään mainitulta momentilta hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain 9 §:ään perustuen. Vähennystä esitetään vuoden 2023 toisessa lisätalousarviossa. Vähennys hyvinvointialueiden rahoitukseen on mahdollista tehdä, jos ehdotettu lainsäädäntö hyväksytään ja vahvistetaan riittävän ajoissa ennen joulukuun maksuerän maksua hyvinvointialueille.

Hyvinvointialueiden rahoitusta vähennetään ehdotettua mitoituksen täysimääräisen voimaantulon siirtämistä vastaavasti vuosina 2024—2027. Lakisäätöisen tehtävämuutoksen takia tehtävä rahoituksen vähennys on vuoden 2024 talousarvioesityksessä 89 miljoonaa euroa vuodessa. Va-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp

liokunta pitää välttämättömänä, että hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyttä vanhuspalvelujen toteuttamiseen seurataan.

Lopuksi

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan samaan aikaan, kun henkilöstömitoitusta on saatu nostetuksi, on ikääntyneiden hoivapalvelujen saatavuus kehittynyt hyvin kielteiseen suuntaan. Ympäri vuorokautisen hoidon kattavuuden laskua ei ole pystytty kompensoimaan kotihoidon kattavuuden nostamisella. Vuosien 2010—2022 aikana on ympärivuorokautisen hoidon kattavuuden arvioitu laskeneen 3,4 prosenttiyksikköä ja kotihoidon kattavuuden laskeneen 2,2 prosenttiyksikköä 75 vuotta täyttäneiden ikäluokassa.

Henkilöstömitoituksen nostamisen on ollut asiakkaiden ja hoivahenkilöstön kannalta myönteinen muutos ja sen viime vaiheen siirtämisen on pelätty voivan vaikeuttaa henkilöstön rekrytointia ja alan pitovoimaa. Valiokunta pitää välttämättömänä, että henkilöstömitoituksen toteutumisen ohella valtioneuvosto seuraa vanhuspalvelujen saatavuuden kehitystä nyt säädettävän siirtymäajan aikana. Valiokunta korostaa, että henkilöstön määrä, koulutus ja tehtävä rakenne toimintayksikössä tulee vanhuspalvelulain 20 §:n mukaisesti edelleen vastata palveluja saavien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää palvelun tarvetta ja turvata heille laadukkaat palvelut.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 54/2023 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa henkilöstömitoituksen toteutumista, vanhuspalvelujen saatavuutta ja henkilöstön riittävyyden turvaamiseksi tehtäviä toimenpiteitä siirtymäaikana.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp

Helsingissä 7.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Kim Berg sd (osittain)
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hilkkä Kemppi kesk
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd (osittain)
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Henrik Wickström r
jäsen Ville Väyrynen kok
Milla Lahdenperä kok (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp
Vastalause 1/kesk

Vastalause 1

Perustelut

Keskustan sosiaali- ja terveystyöntekijäryhmän mielestä jokaisella iäkkäällä ihmisellä on oikeus välttämättömään huolenpitoon sekä riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin, jotka mahdollistavat turvallisen, arvokkaan ja mielekkään elämän sen viimeisiin hetkiin asti. Tämän perusoikeuden toteutumisesta vastaa viime kädessä kulloinkin istuva hallitus.

Viime vaalikaudella vanhuspalvelulakiin säädetyillä hoitajamitoituksen korotuksilla on ollut hyväksyttävä päämäärä turvata riittävä hoivan taso iäkkäiden henkilöiden ympärivuorokautisen palveluasumisen toimintayksiköissä. Vaikutukset ovat olleet myönteisiä. Korostamme, että lakiin kirjattua hoitajamitoitusta ei pidä ymmärtää enimmäistasona, vaan olennaisinta riittävän hoivahenkilöstön määrittelyssä on hoivayksiköissä asuvien iäkkäiden hoivan tarve myös niin, että hoivahenkilöstö selviytyy työtehtävistään ja he kokevat voivansa tehdä työtä ammattitaitonsa ja hoitotyön etiikan mukaisesti. Pidämme tärkeänä, että riittävää mitoitusta arvioitaessa ja valvottaessa otettaisiin myös huomioon kaikki ammattiryhmät, jotka voidaan lain mukaan laskea mukaan mitoitukseen.

Tämänhetkinen tosiasia kuitenkin on, että hyvinvointialueilla ei ole vallitsevan työntekijäpulan vuoksi tosiasiallisia mahdollisuuksia toteuttaa joulukuun alusta lähtien hoitajamitoituksen korotusta 0,7 työntekijään asukasta kohti. Säädetty laki ilman riittäviä voimavaroja jäisi tässä tapauksessa joko tyhjiksi lupauksiksi tai nakertaisi voimavaroja sosiaali- ja terveydenhuollon muista palveluista, kuten esimerkiksi iäkkäiden kotipalveluista. Väestön ikääntymisen seurauksena palvelutarpeet kasvavat myös muissa kuin iäkkäille suunnatuissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja henkilöstön saatavuus on vaikeutunut, kuten hallituksen esityksessäkin todetaan. Myös sote-työntekijöiden eläköityminen on lisännyt työvoiman saatavuuden haasteita. Pidämme siksi perusteltuna hallituksen esitystä muuttaa lain voimaantulosäännöstä siten, että 0,7 työntekijän henkilöstömitoitusta sovellettaisiin 1.1.2028 lähtien. Siirtymäajan jatkaminen mahdollistaisi hyvinvointialueille edellytykset tarkastella ja kehittää ikääntyneiden koko palveluketjua ja kehittää palveluita.

Keskustan valiokuntaryhmä on huolissaan siitä, että kokoomuksen ja perussuomalaisten johtama hallitus on ottanut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut säästökohteekseen tilanteessa, missä hyvinvointialueet parhaillaan kamppailevat useista ennakoimattomista muutuskustannuksista aiheutuneiden suurien alijäämien kanssa. Jopa noin kolmannes hallituksen hallitusohjelmassa päättämistä menoleikkauksista on kohdistumassa hyvinvointialueiden rahoitukseen eli ihmisten tarvitsemiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien hyvinvointialueiden ohjaus tullaan siirtämään sosiaali- ja terveysministeriöltä valtiovarainministeriölle, joka alleviivaa hallituksen tahtoa tehdä sosiaali- ja terveyspalveluista korotetusti rahoituskysymyksen.

Siksi emme voi välttyä ajatukselta, että hoitajamitoituksen korotuksen lykkäämisen keskeisenä vaikuttimena on ollut tälle hallitukselle ominaisesti säästää valtion rahoituksesta hyvinvointialueille. Hallitus esittää, että hyvinvointialueiden rahoitusta vähennettäisiin ehdotettua mitoituk-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp
Vastalause 1/kesk

sen täysimääräisen voimaantulon siirtämistä vastaavasti vuosina 2024—2027. Lakisäateisen tehtävämuutoksen johdosta tehtävä rahoituksen vähennys olisi 89 miljoonaa euroa vuodessa.

Pidämme esitettyä määrärahavähennystä toteutuessaan erittäin lyhytnäköisenä ja jopa vastuuttomana, koska asiakasmaksujen lisäksi hyvinvointialueiden rahoitus sote-palveluihin tulee kokonaan valtiolta. Hallitus tulee jo ohjelmansa perusteella leikkaamaan hyvinvointialueiden rahoitusta kuluva vaalikauden aikana jopa 1 400 miljoonalla eurolla eli noin 27 000 sote-työntekijän vuotuisten palkkamenojen verran ilman, että vähennys perustuisi tehtävien ja veloitteiden vähenemiseen. Siksi on selvää, että ennakoimattomista muutuskustannuksista johtuvien alijäämien kanssa parhaillaan painivilta hyvinvointialueilta ei olisi käytännössä varaa leikata ilman, että ihmisten tarvitsemat sote-palvelut siitä kärsisivät. Vaarana on myös, että hoivayksiköistä, joissa hoitajamitoitusta on jo etukäteen nostettu vähintään 0,7-tasolle, olisivat rahoituksen laskiessa pakotettuja karsimaan hoivahenkilöstön määrää. Osa hyvinvointialueista on myös tehnyt jo sopimuksia, joissa on edellytetty 0,7 hoitajamitoituksen mukaista henkilöstömäärää ja tästä aiheutuu hyvinvointialueelle kustannuksia, joiden rahoituksen hallitus on nyt leikkaamassa niiltä pois.

Juuri käydyin sote-välikysymyskeskustelun jälkeen kannamme myös huolta siitä, että hallitus ei vaikuta olevan tekemässä läheskään riittävästi vastatakseen vallitsevaan sote-työntekijäpulaan. Esimerkiksi hallitusohjelmaan kirjatut aikuiskoulutustuen lakkautus sekä työperäisen maahanmuuton kiristäminen ovat omiaan syventämään henkilöstön saatavuusongelmaa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hyväksytään yksi lausuma. (*Vastalauseen lausumaehdotus*)

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa vanhuspalvelulain 0,7-hoitajamitoituksen täysimääräisen voimaantulon siirtämisestä johtuvien vuotuisien 89 miljoonan euron rahoitusleikkauksien vaikutuksia ikäihmisten palveluiden järjestämiseen hyvinvointialueille vuosina 2024—2027.

Helsingissä 7.11.2023

Hilkka Kemppi kesk
Hanna-Leena Mattila kesk

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp
Vastalause 2/vihr

Vastalause 2

Perustelut

Henkilöstömitoitus

Väestön ikääntyminen lisää palvelutarpeita, joten henkilöstöä tarvitaan tulevina vuosina iäkkäiden palveluihin selvästi nykyistä enemmän. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön saatavuus on jo nyt heikko ja alan henkilöstön eläköityminen lisää henkilöstötarvetta entisestään, joten hallituksen esitystä ympärivuorokautisen hoivan 0,7 henkilöstömitoituksen voimaantulon siirtämisestä voi pitää perusteltuna.

Valiokunnassa kuulluilta asiantuntijoilta tuli kuitenkin kritiikkiä sille, että mitoituksen voimaantulon siirtymäaika 1.1.2028 saakka on kuitenkin liian pitkä. Mikään esityksen valmistelumateriaaleissa ei perustele juuri näin pitkää lykkäystä. Lisäaikaa tarvitaan henkilöstötilanteen ratkomiin, mutta neljän vuoden ajanjakso ei toimi riittävänä kannusteena tehokkaille toimille. Kun jo nyt yli 40 prosentissa ympärivuorokautisen hoidon yksikköjä henkilökuntamitoitus on vähintään 0,7 tasolla voisi odottaa, että loputkin yksiköt pääsevät tälle tasolle muutaman vuoden sisällä. Tästä syystä esitän ympärivuorokautisen hoivan mitoituksen siirtymäaikaa sen sijaan 1.1.2026 asti.

Henkilöstön saatavuuden parantaminen edellyttää yhtäaikaaisesti monia erilaisia toimenpiteitä. Se edellyttää esimerkiksi riittävää koulutuspaikkatarjontaa ja opiskelijoiden tukemista koulutuksen läpiviennin varmistamiseksi sekä kansainvälisen rekrytoinnin kehittämistä ja kansainvälisten työntekijöiden tukemista jäämään alan töihin. Lisäksi se edellyttää palvelurakenteen ja palvelujen toimintatapojen kehittämistä. Keskeistä on teknologian hyödyntäminen, tehtävärakenteen kehittäminen ja vapaaehtoistyön hyödyntäminen. Pito- ja vetovoiman lisäämiseksi on kehitettävä johtamista ja työhyvinvointia.

Lain määräämä henkilöstömitoitus ympärivuorokautiseen palveluasumiseen siirtää henkilöstöä käytännössä yksittäiseen palveluun. Henkilöstön riittävyttä tulisi tarkastella koko sosiaali- ja terveyspalvelujen tasolla. Siirtymäkauden aikana on tarkoituksenmukaista arvioida mitoitusten määrittelyn kokonaisuus eri palveluissa.

Päähuomio tulisikin kiinnittää palvelujen saatavuuden heikentymisen välittömään pysäyttämiseen ja kääntämiseen takaisin kasvuun. Valitettavasti useiden hyvinvointialueiden suunnitelmat ovat tällä hetkellä päinvastaisia.

Taloudelliset vaikutukset

Hallitus leikkaa 0,7 henkilöstömitoituksen toimeenpanoon joulukuulle 2023 varattu 7,12 miljoonaa euroa hyvinvointialueilta vuoden 2023 toisessa lisätalousarviossa. Hallitus leikkaa hyvinvointialueiden rahoitusta 89 miljoonaa euroa vuosina 2024—2027 sen johdosta, että mitoituksen voimaantuloa siirretään. Valiokunta pitää välttämättömänä, että hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyttä vanhuspalvelujen toteuttamiseen seurataan.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp
Vastalause 2/vihr

En pidä rahoituksen leikkaamista perusteltuna, vaikka 0,7 henkilömitoituksen voimaantulo siirtyy. Ikäihmisten kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan palvelut ovat olleet jo pitkään aliresursoituja, mikä näkyy alan vaikeassa tilanteessa. Ikäihmiset ansaitsevat oikea-aikaiset ja laadukkaat palvelut.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi voimaantulosäännöksen 4 momentti muutettuna seuraavasti: (***Vastalauseen muutosehdotus***)

Vastalauseen muutosehdotus

Lain 20 §:n 2 momentissa säädettyä henkilöstömitoitusta sovelletaan 1 päivästä tammikuuta 2026. Sitä ennen henkilöstömitoituksen on oltava vähintään 0,65 työntekijää asiakasta kohti.

Helsingissä 7.11.2023

Bella Forsgrén vihr

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp
Vastalause 3/sd, vas

Vastalause 3

Perustelut

Iäkkäiden henkilöiden ympärivuorokautisen hoidon lakisääteisellä henkilöstömitoituksella turvataan iäkkäiden henkilöiden perustuslain mukaista oikeutta välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä toteutetaan iäkkäiden henkilöiden yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa. Lainsäädännöllä voidaan myös varmistaa hoidon laatua ja asiakas- ja potilasturvallisuuden toteutumista. Kehitys vuodesta 2020, jolloin portaittain voimaan tulevasta henkilöstömitoituksesta säädettiin, on ollut hyvää.

Valiokunnan saamien selvitysten perusteella on selvää, että henkilöstömitoituksen lakisääteisyys on parantanut hoidon tilannetta ja useat yksiköt ovat jo täyttäneet mitoituksen ja suurella osalla mitoituksen täyttäminen aiemmin hyväksytyssä (HE 298/2022 vp) aikataulussa onnistuisi. Vuonna 2020 mitoituksen 0,65 täytti 31 prosenttia yksiköistä, kolmessa vuodessa osuus on noussut 89 prosenttiin. Mitoituksen 0,7 täyttäneiden yksiköiden määrä on kasvanut ja toukokuussa 2023 tällaisia yksiköitä oli jo 40 prosenttia kaikista ympärivuorokautisen hoidon yksiköistä.

Nyt käsiteltävällä hallituksen esityksellä lykätään vähimmäismitoituksen nostamista 0,7:ään yli neljällä vuodella. Esityksellään hallitus säästää kaikkein suurimman hoivan tarpeessa olevien vanhusten ympärivuorokautisesta hoidosta 89 miljoonaa euroa vuosittain. Hallituksen esitys heikentää vanhusten hoidon laatua ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten perusoikeuksien toteutumista. Valiokunnan saamien lausuntojen mukaan suuri merkitys henkilöstömitoituksen lykkäämisellä on myös alan henkilöstölle. Henkilöstömitoituksesta säätäminen laissa oli pitkän työn tulos ja viimein vuonna 2020 positiivinen uudistus ja viesti niin asiakkaille, omaisille kuin työntekijöillekin päättäjien aidosta halusta parantaa ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoidon laatua ja alan ammattilaisten työoloja.

Hallituksen esityksessä ollaan huolissaan sote-alan ammattilaisten saatavuudesta, mutta ei nähdä sitä, että alan pito- ja vetovoimalle on keskeistä, että työtä voi tehdä eettisesti kestävästi. Riittäväällä lakisääteisellä henkilöstömitoituksella turvataan myös henkilöstön hyvinvointia ja työssä jaksamista. Työterveyslaitoksen tutkimusten mukaan eettinen kuormitus ja monet muut työn psykososiaaliset kuormitustekijät ovat iäkkäiden palveluissa muuta sosiaali- ja terveydenhuoltoa yleisempiä. Henkilöstömitoituksen lykkääminen neljän vuoden päähän ja rahojen leikkaaminen palveluista ei ole kestävää politiikkaa.

Hallitus ei ole esittänyt riittäviä perusteluita siihen, miksi henkilöstömitoituksen lykkääminen tehdään yli koko hallituskauden, eikä pyritä esim. lyhyemmällä lykkäyksellä parantamaan tilannetta. Esitetyt perustelut liittyvät joko koronapandemiaan, hyvinvointialueiden aloittamiseen tai Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainaan ja sen aiheuttamaan kustannusten nousuun. Näillä perusteilla tärkeää uudistusta ei ole perusteltua lykätä pitkälle tulevaisuuteen. Toisaalta henkilöstön saatavuuden haasteita ratkotaan jatkuvasti määrätietoisella työllä. Esityksellään hallitus asettaa myös hyvinvointialueet vaikeaan tilanteeseen, jossa niiltä viedään rahoitus henkilöstömitoituksen nostamiseksi, vaikka alueet ovat valmistautuneet 0,7 mitoituksen voimaantuloon mm. laati- missaan sopimuksissa ja suunnitelmissa.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2023 vp
Vastalause 3/sd, vas

Hallitus toimii vastuuttomasti heikentäessään vanhusten palveluiden laatua ja käyttämällä säästävät varat budjettinsa muihin menoihin. Esitämme, että henkilöstömitoituksen täyttä voimaantuloa ei enää lykätä ja hallituksen esitys hylätään.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylätään ja

että hyväksytään yksi lausuma. (*Vastalauseen lausumaehdotus*)

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa henkilöstömitoituksen kehittymistä siirtymäkauden aikana ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin, jos näyttää siltä, että henkilöstön vähimmäismitoituksesta tulee enimmäismitoitus.

Helsingissä 7.11.2023

Ilmari Nurminen sd
Krista Kiuru sd
Kim Berg sd
Ville Merinen sd
Li Andersson vas